

Nagy Ákos cimbalomkészítő beszél a szakmájáról

VÁGTÁZÓ NÉPEK HANGSZERE

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

A cimbalom kényes felépítésű hangszer. Ha megfelelően karbantartják, a várható élettartama nyolcvan év. A sztenderd, nagy méretű cimbalom súlya egy mázsa, a húzóereje tizenkét tonna, és ezt javarészt egy faszerkezet tartja. A statikáért felelős részek keményfából, bükkfából, az akusztikáért felelős részek szibériai lucfenyőből és juharból, az esztétikát szolgáló részek gyümölcsfából készülnek – mondja Nagy Ákos budapesti cimbalomkészítő mester.

A négy-ötezer éves múlttal, indiai, mezopotámiai és asszír–perzsa gyökerekkel büszkélkedő hangszert sok nemzet érzi a sajátjának – a magyarok is, joggal. Régi, népi változata a kiscimbalom, ez magyar nyelvterületen már ritkaság, de az alpesi országokban, Kelet-Európában, a Balkánon ma is használatos. Sokkal népszerűbb a továbbfejlesztett változata, a nagyobb, hangtompító pedállal ellátott, lábakon álló pedál-cimbalom, melyet Schunda Vencel József budapesti hangszergyáros alkotott meg a XIX. század végén, majd a XX. században idősebb és ifjabb Bohák Lajos fejlesztett tovább. Ennek köszönhetően a cimbalom is bekerült a hungarikumok közé.

NYOLCVAN ÉVIG IS BÍRJA

A cimbalom kényes felépítésű hangszer. Ha megfelelően karbantartják, a várható élettartama nyolcvan év. A sztenderd, nagy méretű cimbalom súlya egy mázsa, a húzóereje tizenkét tonna, és ezt javarészt egy faszervezet tartja. A statikáért felelős részek keményfából, bükkfából, az akusztikáért felelős részek szibériai lucfenyőből és juharból, az esztétikát szolgáló részek gyümölcsfából készülnek – mondja Nagy Ákos budapesti cimbalomkészítő mester. Aki úgy lett hangszerkészítő, hogy maga is játszott hangszeren, igaz, nem cimbalmon, hanem hegedűn, de a zene szeretete és a hangszerek ismerete vezette el a hangszerkészítő szakmához. Akkor még volt a Kaesz Gyula Szakközépiskolában hangszerkészítő képzés, az elméletet ott tanulta Semelweis Tibornál. A gyakorlati képzést pedig 1980-ban a Hangszerkészítő Szövetkezetnél végezte. A rendszerváltáskor alapított saját műhelyt Ferencvárosban és azóta egyéni vállalkozóként dolgozik. Világhíres hely ez az apró műhely, több ezer éves titkot őriznek ebben a negyven négyzetméteres

helyiségben, amelyről tudnak Tokióban, New Yorkban, Hollandiában, Németországban és Párizsban. A világon mindössze két-három helyen lehet megkapni azt, amit ebben a faanyaggal zsúfolt kis műhelyben: a zenész egyedi igényeire szabott cimbalmot.

„A hangszert, amelyen milliók játszanak, de senki nem tud úgy, ahogy a magyarok. Jók a zenészeink, jó a zenénk, az teszi igazán különlegessé a magyar zenét, hogy van benne egy sajátos ritmusú játékmód, egy lélegzetelállító tempóérzet, ilyen szinte csak nálunk van. Ez a vágatózó népek zenéje.” – mondja a mester.

EGYEDI MEGRENDELÉSEK

A cimbalomhoz véletlenül kanyarodott, jó egy olyan hangszerrel foglalkozni, ami viszonylag könnyen változtatható és jól javítható. A külső körülményektől és a zenésztől is függ, hogy milyen lesz a hangszer. A megrendelővel

sokszori beszélgetés során alakul ki, hogy milyen anyagból, mekkora méretű és milyen díszítettségű lesz. Más kinézetet igényel egy nagy koncertszínpadon lévő cimbalom, mint egy népzenei klubban vagy cigányzenekarban használt hangszer. A cimbalom tulajdonképpen egy egyenlő szárú, trapéz körvonalú hangszer. Húrjai a hangszer teljes szélességében, a trapéz szárai mentén elhelyezett tőkék között futnak sajátos, csak erre a hangszertípusra jellemző elrendezésben. Minden esetben trapéz formájú és az alsó, hosszabbik oldallal 70 fokos szöveget zárnak be a rövidebb oldalak. Napjainkban sokat mozzgatják, utaznak vele, ezért kellett kifejleszteni egy könnyebb súlyú hangszert. Nagy Ákos 1992-ben kezdett el más méretű hangszereket építeni. Néhány éve sikerült eljutnia odáig, hogy az egykoron 100 kg-os cimbalomból 60 kg-os hangszer lett, ami ugyanazt tudja, mint

A tőke

A lira és a lábak

a Bohák-féle verzió. A súly, a méret és a hangszer egyéb kvalitásai nagymértékben összefüggenek. Fontos, hogy egy adott pontról be lehessen játszani az egész hangszert. Hangszernek csak a legjobb minőségű faanyag jó. A mester pallóban veszi meg és tárolja a műhelyben kialakított galérián. A felhalmozott faanyag egy része évek óta vár a sorára: 7–10 év száradásra, pihenésre van szüksége a fának, hogy jó minőségű hangszer készülhessen belőle. Mivel egyedi gyártás folyik, nem kell olyan nagy mennyiségben faanyagot tárolnia. Hosszú évek során tapasztalta meg, hogy hová érdemes menni, és kitől milyen faanyagot kell beszerezni.

A faanyag-feldolgozás hagyományos technológiával történik, hagyományos kézi eszközökkel, mint pl. eresztő gyalu, vésők, reszelők, ráspolyok különböző méretben. Megtalálhatók továbbá a kis asztali szalagfűrészek, egyengető

gyalugép, fúró- és csiszológépek. A cimbalom készítésénél az egyik legfontosabb elem a rezgést felvevő és továbbító lap, a rezonáns, amely szibériai lucfenyőből készül, és amelyet hossz- és keresztirányban elhelyezett bordázat erősít, ami szintén lucfenyőből készül.

TIZENKÉT TONNÁS HÚZÓERŐ

A 6–9 mm vastagságú fenyő rezonáns lapot a rostokra merőlegesen futó, majd az ezekre újra merőlegesen ragasztott gerendák erősítik. Általában 6 db kereszt- és 5 db hosszirányú borda van. A feszített húrok függőleges terhelést is adnak a rezonáns lapnak, ennek ellensúlyozását is szolgálják a bordák. Statikailag erősítik a rezonáns lemezt, másrészt segítik a rezgés szétterjedését. A vastagabb rezonáns lap a magas hangokat, a vékonyabb a mélyeket erősíti jobban. A tető és a 4 cm körüli vastagságú fenéklemez közé 17–23 db, a hegedű lélekfához hasonlóan, fenyőfa rudacska ékelődik. Az alaplap vagy hátlap táblásított fenyő, erre kerül a két tőke, amelyet Németországból hozott speciális bükk rétegelt tömbből készít Ákos. A modern cimbalom húrjainak összehúzó ereje 12 tonna, a hidakra gyakorolt nyomóerejük pedig nagyjából 1 tonna. Hogy a hangszer teste e hatalmas erőknél ellenálljon, a rétegelt anyagból készült tőkék mellett, a különlegesen erős keret és a hangszertest belsejében a húrok irányában fekvő két vasgerenda elengedhetetlen.

Különböző díszítések

A rezonáns lap és az alaplap között van egy üreg, ahol a húrok által keltett rezonancia hanggá válik. A hangszerestre helyezik a levehető keretet, ami részben védi a testet és díszíti is azt. Megadja az egyéni jellegzetességét, segíti beazonosítani a hangszer készítőjét. A keretet rétegelt lemezből készíti, amely 9 réteg nyírfurnérból áll, és amelyet dió, mahagóni, paliszander, cseresznye, szemes jávor furnér

verő vége milyen borítású. Általában vatta borítású ütőket készítenek.

ELÉGEDETT ZENÉSZEK

A műhelyben gyakori és nélkülözhetetlen vendégek a zenészek. A hangszerkészítő és a művész szorosan egymásra van utalva. A zenész pontosan elmondja a kívánóságát, többször eljön, figyelemmel követi a munkát. „A hangszer abban a pillanatban születik meg, amikor

A műhelyben ottjártunkkor is állt egy félkész, kisebb méretű hangszer. Erdélyből rendelték, még nincs rajta a fényezés, hiányoznak a lábai. „Ebben a pillanatban, ha körülnéz, van itt két hangszere a Száztagú Cigányzenekarnak, aztán van két új kishangszer, amit teljesen egyedi igények alapján csinálók, négy öreg hangszer felújítása is most van folyamatban” – mutat körbe, a rejtettebb szegletek felé a mester.

Az elkészült keret

borítással lát el. Hagyományosan faragással, esetenként rézbetéttel díszíti a kész hangszer, de a mester maga szívesebben díszít a faanyag saját rajzolatának kiemelésével – ilyen a zeneakadémiának készített cimbalom is.

A hangszerhez tartozik egy hangtompító szerkezet, aminek az a funkciója, hogy megakadályozza a hangok összeűgását. A líra és pedál segítségével lehet a hangok utórezgését elnémítani. Ákos hagyományos politúrral kezeli a felületet, illetve modernebb lakkokat is használ. A cimbalomra készít még nyitható fedelet is, amely megvédi a húrozatot és a rezonánst. A cimbalomok megszólaltatásához ütőket használnak. Cimbalomütőnek csak rugalmas, ellenálló faanyag felel meg, mint például a dió-, cseresznyefa. A hangzást az is befolyásolja, hogy a

a zenész odaül mellé és először elkezdi rajta muzsikálni” – mondja Nagy Ákos.

Ő maga nem cimbalmozik, számára a sikert a művét először megszólaltató zenész öröme, elégedettsége jelenti, bár ő maga mindig talál kivételül az elkészült hangszeren. Bár rengeteg profi zenész jár hozzá, a hangszerkészítő legkedvesebb megrendelői az amatőrök. Van köztük például egy ötvenes, jól menő építési vállalkozó, aki maga sem tudta, honnan jött az ötlet, de egyszer kitalálta, hogy cimbalmozni szeretne. Ő visszajár, egyre jobbra és jobbra cseréli a hangszerét. „Nem lesz belőle sose profi zenész, tud tíz népdalt, nem többet, de a maga öröme, otthon, a maga kis csendességében játszik. Ez egy olyan plusz az életében, ami nagyon sokat számít”.

ITTHON CSAK KETTEN CSINÁLJÁK

Egy új cimbalom elkészítése 2–3 hónapig is eltarthat, nem számolta, de több százat is készített már, például a zeneakadémián lévőt is ő készítette. Szinte a világ minden tájára vittek már tőle hangszer. Sokkal több jó minőségű hangszerre lenne szükség, de csak ketten vannak, akik cimbalmot készítenek Magyarországon. Sajnos nincs, aki tovább vinné, mert 2007 óta jelentkező sem volt erre a szakra. Onnan tudja, mert óraadóként tanít a Zeneművészeti Egyetem keretein belül működő hároméves hangszerkészítő szakon. A mester szerint viszont évtizedekbe telik, mire valaki kijelentheti magáról, hogy hangszerkészítő, és még így is tud meglepetést okozni egy-egy régi cimbalom. Akkor lesz valaki jó hangszerkészítő, ha egész életét erre teszi. ■